

VAMMAISPALVELULAKI

PYKÄLÄTEKSTI

Aluksi putsattu pykälä (jäljempänä versiot, joissa näkyy aiemmat muokkaukset)

5 §

Päätöksenteko ja palvelujen toteuttaminen

Palveluja koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset tulee tehdä toistaiseksi voimassa olevina, ellei henkilön oma etu tai yksilöllinen tilanne taikka palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä. Palvelujen jatkuvuuden turvaamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentissa.

Päätös on tehtävä ja palvelut toteutettava ottaen huomioon sosiaalihuollon asiakaslain säännökset asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta sekä oikeudesta laadultaan hyvään sosiaalihooltoon. Tämän lain perusteella järjestettävän avun, tuen ja palveluiden on vastattava sisällöltään, laadultaan ja määrältään sekä järjestämistavaltaan vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun järjestämistavasta poikkeava päätös on perusteltava.

Palvelun järjestäjän on huolehdittava, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä ja läheisensä yksilöllisen tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhtenäisen kokonaisuuden. Palvelukokonaisuudesta on tarvittaessa tehtävä sosiaalihuoltolain 46 §:n mukainen päätös

Uusi ehdotus kokoukseen 28.9.:

Palvelujen järjestäjän on huolehdittava, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä yksilöllisen tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhtenäisen kokonaisuuden. Lisäksi on huolehdittava, että vammaisen henkilön perheenjäsenet ja (muut) hänelle läheiset henkilöt saavat välttämättömät vammaisen henkilön (omaa) palvelukokonaisuutta tukevat ja täydentävät palvelut.

Sen lisäksi, mitä sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetään asiakkaan ja lapsen edusta, vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitystaso, kieli ja kulttuuritaustaa sekä kommunikointitapa, mielipide, perhesuhteet ja muut läheiset ihmissuhteet sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan. Sen lisäksi palveluiden on tarpeen mukaan tuettava koko perheen toimintakykyä, osallisuutta ja jaksamista.

Tässä alkuperäiset muokatut pykälät

Palveluja koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. **Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset tulee tehdä toistaiseksi voimassa olevina, ellei henkilön oma etu tai yksilöllinen tilanne taikka palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä. Pysyvästi tai pitkäaikaisesti tukea tarvitsevien henkilöiden** Palvelujen jatkuvuuden turvaamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentissa.

Tämän lain perusteella **annettavat järjestettävät** palvelut on toteutettava sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan vammaisen henkilön tarpeen ja edun mukaisina ja riippumatta valitusta palvelusta tai siitä, miten se tuotetaan. **Asiakkaan omalle ehdotukselle siitä, miten hänen palvelunsa tulisi järjestää, on annettava erityinen merkitys. On erityisesti perusteltava, jos tästä asiakkaan mielipiteestä poiketaan palvelusta ja sen järjestämistavasta päätettäessä.** Palvelujen laadun määrittämisessä ja arvioinnissa on otettava tässä laissa säädetyn lisäksi huomioon, mitä sosiaalihuollon asiakaslaissa, ja sosiaalihuoltolaissa, **valinnanvapauslaissa ja palveluntuottajalaissa** säädetään palvelujen sisällöstä, tavoitteista, laadusta, suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Maakunnan liikelaitoksen Palvelun järjestäjän on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä yksilöllisen tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhteen sovitettun kokonaisuuden. Palvelukokonaisuudesta on tarvittaessa tehtävä sosiaalihuoltolain 46 §:n mukainen päätös.

Vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitystaso, mielipide, perhesuhteet ja muut läheiset ihmissuhteet sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen hänen yksilöllisten valmiuksiensa mukaisesti

Sihteerin ehdotus:

Palveluja koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. **Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset tulee tehdä toistaiseksi voimassa olevina, ellei henkilön oma etu tai yksilöllinen tilanne taikka palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä. Pysyvästi tai pitkäaikaisesti tukea tarvitsevien henkilöiden** Palvelujen jatkuvuuden turvaamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentissa.

Päätös on tehtävä ja palvelut toteutettava ottaen huomioon sosiaalihuollon asiakaslain säännökset asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta sekä oikeudesta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon. Tämän lain perusteella järjestettävän avun, tuen ja palveluiden on vastattava sisällöltään, laadultaan ja määrältään sekä järjestämistavaltaan vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun järjestämistavasta poikkeava päätös on perusteltava.

Maakunnan liikelaitoksen Palvelun järjestäjän on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä **ja läheisensä** yksilöllisen tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan **yhteen sovitettun yhtenäisen** kokonaisuuden. Palvelukokonaisuudesta on tarvittaessa tehtävä sosiaalihuoltolain 46 §:n mukainen päätös, **ellei se ole vammaisen henkilön ja hänen perheensä kannalta tarpeeton.**

Uusi ehdotus (kokouksen jälkeen):

Palvelujen järjestäjän on huolehdittava, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä yksilöllisen tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhtenäisen kokonaisuuden. Lisäksi on huolehdittava, että vammaisen henkilön perheenjäsenet ja hänelle läheiset henkilöt saavat vammaisen henkilön omaa palvelukokonaisuutta tukevia ja täydentäviä palveluita.

Sen lisäksi, mitä sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetään asiakkaan ja lapsen edusta, vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitystaso, kieli ja kulttuuristausta, kommunikointitapa, mielipide, perhesuhteet ja muut läheiset ihmissuhteet sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen hänen yksilöllisten valmiuksiensa mukaisesti sekä tarpeen mukaisesti perheen kokonaistilanteen huomioiden. Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan. Sen lisäksi palveluiden on tarpeen mukaan tuettava koko perheen toimintakykyä, osallisuutta ja jaksamista.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

5 §

5 §. **Päätöksenteko ja palvelujen toteuttaminen.** Pykälässä säädettäisiin päätöksenteosta, palvelujen järjestämisessä ja toteuttamisessa huomioon otettavista seikoista sekä vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan sosiaalihuoltolain 45 §:ssä säädetään sosiaalihuoltoa koskevasta päätöksenteosta ja toimeenpanosta. Säännöksellä on tarkennettu hallintolain ja sosiaalihuollon asiakaslain säännöksiä. Sosiaalihuoltolain 45 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös asiakkaalle ymmärrettävästä ja saavutettavassa muodossa sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Henkilön oikeusturvan kannalta on tärkeää saada päätös kirjallisena sekä asianmukainen muutoksenhakuohjaus tai ilmoitus valituskiellosta. ~~Päätös tulee antaa asiakkaalle saavutettavassa ja ymmärrettävässä muodossa.~~ Kaikki palvelun järjestämiseen liittyvät olennaiset seikat tulisi kirjata muutoksenhakukelpoiseen viranhaltijan päätökseen. Näin voidaan varmistaa vammaisen asiakkaan oikeusturvan toteutuminen myös siinä tilanteessa, että suunnitelmia ei ole laadittu tai niiden sisällöstä on epäselvyyttä. **Erityisesti vammaisen asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että asiakirjat ovat asiakkaalle tosiasiallisesti saavutettavassa muodossa.**

Saman lainkohdan mukaan kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä viipymättä siten, ettei henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Sosiaalihuoltolain 45 §:n 2 momentin mukaan päätös on toimeenpantava kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä. Vammaisen henkilön kohdalla on usein kyse välttämättömän huolenpidon turvaamisesta koskevasta päätöksenteosta esimerkiksi päätettäessä asumiseen liittyvien palvelujen kokonaisuudesta tai tietyissä tilanteissa, esimerkiksi vammaisen työllistyessä tai opintojen alkaessa, henkilökohtaisesta avusta taikka liikumisen tuesta. Päätökset olisi tällöin tarvittaessa tehtävä viipymättä ja huolehdittava siitä, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin sosiaali- ja terveystalouteihin vaarannu.

Hankintalain 108 § korostaa hankintayksikön velvollisuutta ottaa huomioon palvelua koskeva sisältölainsäädäntö ja asiakkaan tarpeet. Sopimukset tulee laatia niin, että ne turvaavat palvelun jatkuvuuden ja että sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille. Mikäli näin kuitenkin kävisi, palvelun järjestäjän on arvioitava yhdessä asiakkaan kanssa palvelutarve uudelleen ja tehtävä uusi suunnitelma ja päätös avun ja tuen sekä palveluiden järjestämisestä.

Hallintovalitukset sosiaalihuollon päätöksistä ajoittuvat usein ajankohtaan, jossa ~~maakunnan liikelaitos palvelun järjestäjä~~ on hankkiessaan palveluja kilpailuttamalla jo päättänyt kokonaispalvelun hankinnasta ja tehnyt hankintasopimuksen ~~palveluntuottajan kanssa~~. Asiakkaan oikeusturvan varmistamiseksi tulisi tällöin huolehtia uuden yksilöpäätöksen tekemisestä, jos palvelujen sisältö tai muu järjestämiseen liittyvä seikka merkittävästi muuttuu aikaisemmasta. Tällöin asiakas voisi tarvittaessa saattaa hankinnan tuloksena saamansa palvelun ja sen, vastaako se hänen tarpeitaan, muutoksenhaussa arvioitavaksi. Vaikka asiakkaalla ei oikeuskäytännön vahvistaman kannan mukaan ole ehdotonta oikeutta saada palvelua järjestetyksi juuri haluamallaan tavalla, voidaan muutoksenhaussa arvioida myös palvelun järjestämiseen liittyviä menettelyllisiä seikkoja kuten sitä, onko järjestämisvastuussa oleva taho huolehtinut asianmukaisesti asiakkaan kuulemisesta ~~sekä avun ja tuen tarpeiden selvittämisestä~~ ja ottanut hänen toivomuksensa ja mielipiteensä huomioon sosiaalihuollon asiakaslain edellyttämällä tavalla (KHO: 2017:95; EOA 31.10. 2006, Dnro 2928/0/04).

Hankintamenettelyssä tehdyt ratkaisut voivat vaikuttaa niin merkittävästi sopimuskaudella tehtäviin sosiaalihuollon yksilöpäätöksiin, että näihin päätöksiin kohdistetussa muutoksenhaussa voitaisiin arvioida hankintamenettelyssä tehtyjä ja asian arvioimisen kannalta merkityksellisiä ratkaisuja. Ratkaisut voisivat tulla ~~arvioitaviksi~~ joko siten, että niistä ilmenee sellaista olennaista tietoa, jota yksilöpäätöksessä ei ole nimenomaisesti todettu, tai siten, että on havaittavissa ristiriitaa hankinnan sisällön tai palvelutason ja sen jälkeen tehdyn yksilöpäätöksen sisällön välillä. Korkein hallinto-oikeus katsoi ratkaisussaan KHO 29.4.2014 taltio 1447, että hyvän hallinnon mukaisesti kunnan on vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentin mukaisia lakisäätteisiä tehtäviä hoitaessaan kiinnitettävä erityistä huomiota palvelun jatkuvuuden turvaamiseen. Määräaikaisia päätöksiä tehtäessä palvelu on siten myönnettävä riittävän pitkäksi ajaksi ja uusi päätös on tehtävä riittävän ajoissa ennen edellisen päätöksen voimassaoloajan päättymistä.

~~Pitkäkestoisen palvelun pilkkominen määräaikaisiin sopimuksiin aiheuttaa vakavaa stressiä ja huolta avun ja tuen tarpeessa olevalle vammaiselle henkilölle ja hänen läheisilleen. Se myös vaikuttaa kielteisesti vuorovaikutukseen, kommunikaatioon ja yhteistyöhön kykenevän henkilökunnan pysyvyyteen vammaisten henkilöiden avun ja tuen palveluissa. Ko. henkilöstö vaikuttaa kaikkein merkittävimmin vammaisen henkilön psykofyysiseen toimintakykyyn ja saaman palvelun laatuun. Henkilöstön pysyvyys vaikuttaa myönteisesti myös erilaisten liitännäissairauksien hoitoon ko. palveluissa.~~

Pitkäaikaiset tai joustavat sopimukset palvelunjärjestäjän ja –tuottajan välillä yhdessä pitkäaikaisten yksilöpäätösten kanssa edistäisivät asiakkaiden hyvinvointia.

Sosiaalihuoltolain 45 §:n 2 momentin mukaan päätös on aina toimeenpantava kolmessa kuukaudessa asian vireille tulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste. Jos palvelua ei ole mahdollista toteuttaa säädetyssä kohtuullisessa ajassa, on

asiasta tehtävä kielteinen päätös, josta on mahdollisuus valittaa. Säännöksellä on merkitystä etenkin asumisen tuen kokonaisuutta toteutettaessa. Päätösten toimeenpanossa on aina huolehdittava siitä, ettei toimeenpanon viipyminen vaaranna henkilön välttämätöntä huolenpitoa. Säännös antaisi ehdotetun lain mukaisia palveluja koskevien päätösten toimeenpanolle paremman suojan kuin nykyinen vammaispalvelulain 3 a §:n 3 momentin säännös, jossa kolmen kuukauden määräaika päätöksen tekemiselle alkaa hakemuksen teosta mutta aikaa päätöksen toimeenpanolle ei ole säädetty.

Sosiaalihuoltolain 46 §:ssä säädetään niiden päätösten tekemisestä, joiden tarkoituksena on yhdessä turvata erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä terveys ja kehitys. Tehtäessä vastaavanlaisia päätöksiä ehdotetun lain mukaisista palveluista olisi otettava huomioon vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman lisäksi terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä työ- ja elinkeinohallinnon palveluja koskevat suunnitelmat. Lapsen asumisen tuen järjestämisestä koskeva päätös olisi aina tehtävä mainitun pykälän mukaisesti sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaisen monialaisena yhteistyönä selvitetyn palvelutarpeen arvioinnin perusteella.

Vammaispalveluja koskevaa päätöstä tehtäessä olisi otettava huomioon palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa määritellyt henkilön yksilölliset tarpeet sekä asiakassuunnitelmaan kirjatut tarvittavat palvelut. **Laadukkaiden päätösten edellytyksenä on perusteellisesti yhdessä asiakkaan kanssa toteutettu palvelutarpeen arviointi ja palvelusuunnitteluprosessi.** Asiakassuunnitelmaan kirjatusta palvelujen kokonaisuudesta voitaisiin poiketa vain painavin perustein ja poikkeaminen olisi aina perusteltava päätöksessä. **Samoin asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun järjestämistavasta poikkeava päätös olisi aina perusteltava.** Tästä säädetäisiin **muutetussa/muutettavassa** sosiaalihuoltolain 45 §:ssä. Sääntelyllä korostettaisiin palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman merkitystä ja niiden yhteyttä päätöksentekoon ja päätösten toimeenpanoon **sekä asiakkaan osallisuuden ja omien valintojen keskeistä merkitystä päätettäessä hänen palveluistaan.** ~~Palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman merkitys korostuu erityisesti silloin, jos kun palvelut hankitaan julkisina hankintoina.~~ **Palvelun järjestäjän pitää selvittää jokaisen vammaisen henkilön palvelutarve yksilöllisesti eikä palvelun järjestäjän ja –tuottajan välinen sopimus voi määrittää asiakkaalle annettavia palveluita.**

~~Hankintalain mukainen kilpailuttaminen ei yleensä ole sopiva ja asiakkaiden edun mukainen järjestämistapa näille korostetusti yksilöllisiin tarpeisiin perustuville palveluille. Hankintalaki antaa osallisuuden ja oikeussuojakeinot vain tilaajille ja palveluntuottajille. Suomessa lakitasoisena säädöksenä voimassa oleva YK:n vammaisia ihmisiä koskeva yleissopimus edellyttää, että vammaisen henkilö on osallinen kaikessa häntä koskevassa päätöksenteossa.~~

Sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentin mukaan henkilöille, joiden tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, tuki on pyrittävä järjestämään niin, että turvataan palvelujen jatkuvuus. **Palveluiden jatkuvuuden turvaaminen edellyttää pysyviä tai ainakin pitkäaikaisia päätöksiä.** Siksi 5 pykälän 1 momenttiin on kirjoitettu säännös toistaiseksi voimassaolevasta päätöksestä. Vammaispalvelut ovat välttämättömiä vammaisille henkilöille. Siksi on tärkeää, että vammaisen henkilö voi luottaa päätöksen pysyvyyteen. Lisäksi vammaisten henkilöiden tarve palveluihin on pääsääntöisesti pitkäaikaista, usein myös pysyvää. Määräaikaisia päätöksiä voisi tehdä vain silloin, kun se olisi vammaisen henkilön edun mukaista ja sopisi hänen yksilölliseen tilanteeseensa. Esimerkiksi asumisvalmennusta koskeva päätös on luonteeltaan määräaikaisena tehtävä päätös.

~~Tämä olisi otettava huomioon ehdotetun lain mukaisia palveluja koskevassa päätöksenteossa. Vammaisten henkilöiden tarve palveluihin on pääsääntöisesti pitkäaikaista, usein myös pysyvää.~~

Toistuvaa palvelutarpeen arviointia ja päätöksiä ei ole tarkoituksenmukaista tehdä tilanteissa, joissa asiakkaan tarpeissa ei tosiasiallisesti ole tapahtunut muutoksia ja palvelut toteutuvat asiakkaan tarpeita vastaavasti. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun 28.10.2014 Dnro 5061/4/43 mukaan ”kun kysymys on sellaisesta palvelusta, jonka tarve on jatkuva, tulisi viranomaisen tehdä palvelua koskevat päätökset siten, että päätös on voimassa toistaiseksi.” Päätösten tekeminen toistaiseksi voimassa oleviksi tulisikin olla lähtökohta erityisesti niissä palveluissa, jotka ovat välttämättömiä vammaisen henkilön jokapäiväisessä suoriutumisessa.

Pykälän 2 momentin mukaan palvelut olisi toteutettava sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan vammaisen henkilön tarpeen ja edun mukaisina riippumatta valitusta palvelusta tai siitä, miten palvelu tuotetaan. Vastaava kunnan vastuuta koskeva säännös on vammaispalvelulain 3 §:ssä. Sen mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lisäksi kunnan on vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestettäessä otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve. ~~On keskeistä ottaa vammaisen henkilö toiminnan keskiöön aktiivitoimijaksi. Tämä ei tarkoita palveluiden tilaamista vaan sitä, että erilaiset palvelut organisoidaan tarpeen mukaan suunnitellusti hyvinvointivaikutuksia ja terveyshyötyjä tuottaviksi. Tällöin kaikkien tahojen ja toimijoiden aktiivisuuden on oltava aidosti yhteistoiminnallista.~~

Ehdotettu säännös korostaisi ~~maakunnan, maakunnan liikelaitoksen palvelun järjestäjän~~ sekä palveluntuottajien vastuuta palvelujen sisällöstä ja laadusta ~~sekä maakunnan liikelaitoksen tuottamisesta julkisena hankintana ostopalveluna hankituissa tai yhteistyössä toisen maakunnan kanssa toteutetuissa palveluissa taikka valinnanvapauslaissa tarkoitettua asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia käytettäessä.~~ Vammaisen henkilön etua arvioitaessa olisi otettava huomioon, mitä siitä säädetään sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä. Erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin, asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen, mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan.

Säännös korostaisi sitä, että palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman perusteella tehdyt päätökset on toimeenpantava ja toteutettava myös käytännössä siten, että palvelut vastaavat asiakasprosessissa todettuihin yksilöllisiin tarpeisiin ja että yksilön oikeuksien toteutuminen varmistetaan palvelujen toteuttamisen tavasta ja esimerkiksi palvelujen kilpailutuksesta huolimatta. Asiakkaan edun merkitys korostuu valittaessa palvelua ja sen toteuttamistapaa. ~~Asiakkaan omasta käsityksestä siitä, mikä palvelun järjestämisen /toteuttamistapa vastaa parhaiten hänen tarpeitaan ja etuaan, tulisi poiketa päätöksenteossa vain perustellusta syystä. Lähtökohtana voivat olla vain asiakkaan tarpeet ja etu, eivät esimerkiksi organisaation vakiintuneet järjestämistavat.~~

~~Mikäli päätös poikkeaa asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun järjestämistavasta, päätös on perusteltava.~~

~~Vammaisten henkilöiden erilaisia arjen rakenteita ei pidä sopeuttaa palveluntuottajan rytmiin ja aikatauluun, vaan palveluntuottajien tulee sopeuttaa toimintansa vammaisten ihmisen arkeen.~~

~~Maakunnan liikelaitoksen Palvelun järjestäjän~~ olisi huolehdittava siitä, että asiakkaan itsemääräämisoikeus ja osallisuus toteutuvat yhdenvertaisesti palveluissa niiden tuottajasta tai toteuttamisesta riippumatta. ~~Asiakkaan tulee saada näkemyksensä muodostamiseen ja ilmaisemiseen tarvitsemansa tuki tarvittaessa tämän lain xx §:n perusteella myönnettävänä päätöksenteon tukena.~~

Eduskunnan oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan 12.12.2013 Dnro 3984/4/12, että kunnan sosiaali- huollosta vastaavalla toimielimellä oli velvollisuus valvoa markkinoilta hankitun sosiaalipalvelun laadun toteutumista. Kunnallisen toimielimen ja sen alaisten viranhaltijoiden oli ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin, mikäli palvelun laadussa oli puutteita, tai jos palvelun järjestäminen vaaransi asiakkaana olevien henkilöiden yksilöllisen edun toteutumisen. Ratkaisussa todettiin edelleen: ”Kunnan on järjestäessään palvelutuotantaan ostamalla palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta varmistuttava kaikilta osin palvelujen laadusta ja niiden sopivuudesta palveluja annettaessa. Sosiaalihuollon asiakkaalla on aina oikeus myös kääntyä palvelun järjestäjänä olevan kunnan puoleen, mikäli palvelun tuottamisessa tapahtuu virheitä tai palvelua ei voida antaa häiriöttömästi. Tämän palautteen perusteella palvelunjärjestäjän ja ostajana olevan kunnan on ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin mahdollisten palvelujen järjestämisessä havaittujen virheiden korjaamiseksi.”

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016), jäljempänä hankintalaki, 108 §:n momentin mukaan hankintayksikön on sosiaali- ja terveystalouden palvelu hankinnoissa otettava huomioon kyseistä palvelua koskeva lainsäädäntö. Säännöksen mukaan sosiaali- ja terveystalouden palvelujen hankinnassa palvelun käyttäjien yksilöllisten ja pitkäaikaisten sekä toistuvien hoito- tai sosiaalipalvelujen turvaamiseksi hankintayksikön on otettava huomioon käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen siten kuin muualla laissa säädetään. ~~Edellä mainitun hankintalain säännökset eivät ole hankintayksiköitä velvoittavia eikä markkinaoikeus ota niitä käsiteltäväksi palvelujen käyttäjän kanteesta, koska hänellä ei ole oikeussuojakeinoja. Palvelujen järjestäjän on aina tarkastettava järjestämisspäätöstä tehdessään toteuttamisen suhdetta YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoittaviin säännöksiin.~~

Hankintayksikön on mainitun säännöksen mukaan lisäksi sosiaali- ja terveystalouden palvelujen hankinnassa otettava huomioon palvelujen laatuun, jatkuvuuteen, esteettömyyteen, kohtuuhintaisuuteen, saatavuuteen ja kattavuuteen, eri käyttäjäryhmien erityistarpeisiin, käyttäjien osallistumiseen ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen sekä innovointiin liittyvät tekijät. Pitkäkestoisia hoito- ja asiakassuhteita koskevan sosiaali- ja terveystalouden palvelun hankinnassa hankintayksikön on määrittävä sopimusten kesto ja muut ehdot siten, että sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että asiakkaan tarpeen niin vaatiessa hankintasopimukset on tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi ja niiden pysyvyyteen on muutenkin kiinnitettävä huomiota tarjouspyynnön ja sopimuksen ehtojen laatimisessa. Vastaavasti sopimusehtoihin, joilla huolehditaan asiakaskohtaisen palvelun jatkuvuudesta, on kiinnitettävä huomiota. Pitkäkestoisessa palvelussa merkityksellisiä ovat myös sopimusehdot, joilla palvelun laatu ja sisältö säilyvät asiakkaan edun mukaisina. Toisaalta asiakkaalla on oltava oikeus myös palveluntuottajan vaihtamiseen elämäntilanteen niin edellyttäessä.

Palvelujen laadun keskeisiä määrittäjiä ovat asiakkaan yksilölliset avun ja tuen tarpeet sekä asiakkaan esittämät mielipiteet ja toiveet oman elämänsä suhteen. Myös henkilöstön osaaminen ja asiantuntemus ja asiakkaan käyttämän kielen ja kommunikointikeinojen hallitseminen asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamiseksi on tärkeää. Palvelun laatua sen suhteen, miten hyvin se toteuttaa edellä mainittuja asiakkaan omia tavoitteita ja näkemyksiä, voidaan arvioida esimerkiksi toiminnan auditoinnin, asiakaspalautteen ja -kyselyjen sekä asiakasraatien perusteella. ~~Palauttejärjestelmät tulee toteuttaa siten, että kaikilla eri tavoin vammaisilla asiakkailla on tosiasiallinen mahdollisuus niitä käyttää.~~

Palveluja olisi tarvittaessa oltava saatavilla riittävästi kaikkina vuorokauden aikoina riippumatta esimerkiksi henkilökunnan määrästä tai työvuoroista. Palveluja toteutettaessa olisi myös huolehdit-

tava siitä, ettei valittu toteuttamistapa haittaa vammaisen henkilön omatoimista tekemistä, ajankäyttöä tai sosiaalista kanssakäymistä. Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussaan KHO 2002:75 käsitellyt asumispalvelujen järjestämistä yksityiselämän suojan näkökulmasta. Sen mukaan tiloja arvioitaessa tulee ottaa huomioon sekä yleiset asumisen vaatimukset että asukkaiden perusoikeudet kuten yksityisyyden suoja. Ratkaisun mukaan kodinomainen asuminen edellyttää, että asukkaalla on käytettävissään oma huone. Jokaisen perusoikeutena asumismuodosta riippumatta on turvattu oikeus yksityisyyteen.

Pykälän 3 momentin mukaan ~~maakunnan liikelaitoksen palvelun järjestäjän~~ olisi huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä yksilöllisen tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat ehdotetun lain tarkoitus toteuttavan yhteen sovitettun kokonaisuuden. ~~Yleissäännös tästä velvollisuudesta sisältyy järjestämislain 13 §:ään. Sen mukaan maakunnan on huolehdittava laaja-alaisesti yhteen sovitettuja palveluja tarvitsevien asiakasryhmien ja asiakkaiden tunnistamisesta, palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien määrittämisestä sekä asiakasta koskevan tiedon hyödyntämisestä eri tuottajien välillä.~~ Ehdotetun lain mukaisten palvelujen kokonaisuuksista olisi tarvittaessa tehtävä päätös sosiaalihoitolain 46 §:n mukaisesti.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin siitä, miten vammaisen lapsen ja nuoren ikä, kehitysvaihe, perhesuhteet, muut läheiset ihmissuhteet ja osallisuus sekä toimintamahdollisuudet omassa toimintaympäristössä otettaisiin huomioon palveluista päätettäessä ja niitä toteutettaessa. Lapsen ja nuoren mielipiteen selvittämisen ja osallisuuden tukemisesta palveluprosessissa säädettäisiin 4 §:n 4 momentissa.

Vammaisen lapsen palvelujen kokonaisuuden olisi toteutettava lapsenhuoltolain 1 §:n säännöstä, jonka mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon on turvattava myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapselle on turvattava hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on kasvatettava siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen on tuettava ja edistettävä. Kaikki tämä olisi otettava huomioon myös vammaisen lapsen palveluista päätettäessä sekä niitä toteutettaessa. ~~Vammaisen lapsen kasvua ja kehitystä tukee se, että Vammaisen lapsen palveluntarpeita arvioitaessa ja tarvittavista palveluista päätettäessä pitää huomioida perheen kokonaistilanne ja esimerkiksi vanhempien ja sisarusten tarvitsema tuki.~~

Vammaisen lapsen ja nuoren tarpeet vaihtelevat iän ja kehitystason mukaan. Pienen lapsen kohdalla tärkeimpiä ovat ne palvelut, jotka turvaavat hänen oikeutensa ja mahdollisuutensa asua oman perheensä kanssa. Lapsen varttuessa tärkeään rooliin nousevat lisäksi ne palvelut, jotka mahdollistavat lapsen itsenäistymisen ja osallistumisen yhteisöön ja yhteiskuntaan.

Vammaisen lapsen ja nuoren palveluissa olisi otettava huomioon se, miten palvelut edistävät lapsen ja nuoren kehityksen kannalta tärkeitä ja turvallisia ihmissuhteita sekä turvaavat niiden jatkuvuutta. Palvelut olisi järjestettävä siten, että ne mahdollistavat vammaisen lapsen ja nuoren asumisen oman perheensä kanssa. Jos vammaisen lapsi tai nuori ei asu oman perheensä kanssa, olisi turvattava hänen oikeutensa tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä ja pitää heihin muutenkin yhteyttä. Lapsen asuinpaikan etäisyys ei saisi muodostua lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpidon esteeksi.

YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa lapsen omaa perheympäristöä parhaana hoitopaikkana vammaiselle lapselle. Komitean mukaan tämän toteutumiseksi vammaisten lasten perheet tarvitsevat yhteiskunnalta riittävästi tukea ja apua. Komitea on tuonut esille huolensa vammaisten lasten sijoittamisesta hoitolaitoksiin. Vammaissopimus edellyttää, ettei lasta eroteta vanhemmistaan näiden tahdon vastaisesti, jolleivät toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, sovellettavien lakien ja menettelyjen mukaisesti toteuttaa erottamisen olevan tarpeen lapsen edun turvaamiseksi. Pääsääntönä on, ettei lasta saa erottaa vanhemmistaan lapsen oman tai toisen tai molempien vanhempien vammaisuuden perusteella (23 artikla). Sopimus myös velvoittaa siihen, että tilanteessa jossa vammaisen lapsen lähiomaiset eivät pysty huolehtimaan hänestä, sopimuspuolet pyrkivät kaikin keinoin järjestämään lapselle sijaishuollon hänen muun sukuspiirissään, ja jollei tämä ole mahdollista, lähiyhteisössä perheenomaisissa olosuhteissa.

Lapsen ja nuoren oma toimintaympäristö sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet siinä kattavat myös tämän kielellisen ja kulttuurisen taustan. Näin ollen kieli ja kulttuurinen tausta olisi otettava huomioon osana osallisuutta ja toimintamahdollisuuksia omassa toimintaympäristössä ja siten myös palvelujen toteuttamisessa. Ruotsinkielisten, saamelaisten, ja viittomakielisten sekä **romani-taustaisten** vammaisten lasten ja nuorten kohdalla palvelujen toteuttamisessa olisi otettava huomioon heidän oikeutensa kasvaa oman kulttuurinsa ja yhteisönsä jäseniksi vammaisuuden sitä estämättä. **Päätöksenteossa ja toteuttamisessa pitää ottaa huomioon kuurojen ja kuulovammaisten lasten ja nuorten oikeus kasvaa kaksi- tai monikielisiksi. (CRPD art. 2, 21, 30; HE 294/2014 viittomakielilain s.36 Lapsen oikeus omaan kieleen.). Vaikeimmin puhevammaisten lasten ja nuorten kohdalla on lisäksi huomioitava riittävä tuki toimivaan vuorovaikutukseen, mikä tarkoittaa esimerkiksi tarpeen mukaisia apuvälineitä ja -palveluita (CRPD art.2; 3 ja 21).**

Lapsen aktiivisen oman toimijuuden tukeminen edellyttää sitä, että lapsi nähdään myös perheestään erillisenä yksilönä, jolla voi olla omia mielenkiinnon kohteita ja niihin liittyviä palvelutarpeita. Itsenäistyminen perheestä ja oman identiteetin rakentaminen edellyttävät, että lapsi pystyy osallistumaan myös perheen ulkopuoliseen toimintaan, kuten harrastamaan ja liikkumaan kavereiden kanssa. Vammaiselle lapselle ja nuorelle on hänen itsenäistymisensä tueksi ja yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi tarvittaessa järjestettävä näihin toimintoihin myös oman perheen ulkopuolista apua silloin kun saman ikäiset vammattomat lapset ja nuoret osallistuvat eri tilanteisiin itsenäisesti ilman vanhempia. Lapsen ja nuoren omaa aktiivista osallisuutta ja toimijuutta edistäviä palveluja olisivat lähinnä ehdotetun lain mukaiset henkilökohtainen apu, valmennus ja tuki, lyhytaikainen huolenpito sekä liikkumisen tuki.

Korkein hallinto-oikeus totesi ratkaisussa KHO:2018:64, että vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestettäessä vaikeavammaisen lapsi on erityisen tuen tarpeessa nuoren ikänsä ja vaikeavammaisuutensa vuoksi. Tämän takia kunnan tuli kiinnittää erityinen huomio vuonna 2002 syntyneen A:n etuun ja itsenäistymisen tukemiseen vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestäessään. Korkein hallinto-oikeus arvioi, että A:n itsenäinen liikkuminen ilman vanhempia ja kuljetuspalvelun omatoiminen käyttö muodostui hänelle kohtuuttoman vaikeaksi matkapalvelun kautta järjestettynä hänen vaikean sairautensa ja siitä johtuvien toimintarajoitteiden takia. A tuli tämän vuoksi edelleen irrottaa matkapalvelun käytöstä. Korkein hallinto-oikeus kiinnitti päätöksessään huomiota siihen, että vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestettäessä vaikeavammaisen lapsi on erityisen tuen tarpeessa nuoren ikänsä ja vaikeavammaisuutensa vuoksi. Tämän takia, kun kysymyksessä on vaikeavammaisen lapsi, kunnan tulee lisäksi kiinnittää erityinen huomio lapsen etuun ja itsenäistymisen tukemiseen palvelua järjestäessään. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että arvioitaessa sitä, millä tavoin A:lle myönnetty kuljetuspalvelu tulee järjestää, on lääketieteellisen selvityksen lisäksi otettava huomioon hänen ikänsä liittyvä tarve itsenäistymiseen ja itsenäiseen liikkumiseen ilman vanhempia.